

ВІДГУК
офіційного опонента про дисертаційне дослідження
Цуркан Марії Валентинівни
з теми: «Методична система навчання української мови як іноземної
студентів медичних закладів вищої освіти»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі
спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова)

Пошановані колеги, передовсім у преамбулі хочу повідомити, що я читала дисертацію з великим інтересом і цікавістю, отримала задоволення від текстової презентації змістового аспекту роботи. Можна тільки вітати і наукового консультанта, доктора педагогічних наук, професора, вельмишановного С. О. Карамана, та безпосередньо виконавицю М. В. Цуркан за обрання такої актуальної і важливої теми в міжнародному освітньому просторі. Натомість загальне враження і задоволення від змісту і теми дисертації не знімає з мене обов'язку опонента здійснити її докладний аналіз. У чому ж полягає роль опонента саме докторської дисертації щодо оцінювання рівня її наукової вагомості? Вважаю, в оцінці, принаймні, таких вимірів: актуальність, затребуваність як науки, так і практики, розкриття понятійного апарату, термінологічного тезаурусу, психолого-методичного інструментарію, інноваційних технологій і технік, результатів дослідження щодо актуальності.

На сучасному етапі в Україні відбувається реформування системи освіти у зв'язку з політичними та соціокультурними зрушеними. Зокрема, зусилля освіти зосереджено на формування престижу країни на міжнародному рівні, в ситуації інтенсивного розвитку світового ринку освітніх послуг.

Найважливішим індикатором конкурентоспроможності української вищої школи на міжнародному рівні є навчання у ЗВО України іноземних громадян, яка набуває, крім очевидного, стратегічного значення в посиленні міжнародного авторитету України. Прагнення української вищої школи залучати іноземних громадян потребує готовності до надання їм освітніх послуг на відповідному рівні.

Це стає потужним стимулом до вдосконалення системи професійної підготовки. Розроблення нової стратегії навчання іноземних студентів вимагає посиленої уваги до мови навчання як інструменту професійної підготовки.

Професійно мовленнєва підготовка іноземних студентів, якісне надання їм освітніх послуг державною мовою сприяє поліпшенню міжнародного іміджу української вищої школи.

У дисертації йдеться про навчання української мови студентів-іноземців медичних закладів вищої освіти, тобто майбутніх лікарів, це вимагає, по-перше, модернізації вищої медичної освіти; по-друге, створення відповідного українськомовного освітнього середовища для студентів-іноземців і успішного формування українськомовної професійно-комунікативної компетентності майбутніх лікарів-іноземців. Отже, актуальність обраної теми не викликає сумніву.

Щодо понятійного апарату дослідження, то його об'єктом обрано «процес навчання української мови як іноземної студентів медичних ЗВО», а предметом - «підходи, принципи, форми, методи, технології навчання студентів української мови як іноземної у медичних ЗВО».

Дотично до об'єкта і предмета визначено й завдання дослідження. Зауважу, що означені завдання не могли б успішно реалізуватися без відповідної на сьогодення педагогічної проблеми, спрямованої на пошук нових результативних методів, прийомів, технологій, творчої ініціативної спрямованості у розробленні методичної системи навчання студентів-іноземців української мови у медичних ЗВО.

Водночас виникає запитання: чому одне з найважливіших завдань дослідження, яке марковано і в темі, і в меті дослідження, презентовано останнім за нумерацією (№7)? Крім того, на мою думку, не завадило б додати в номінацію «мета» ще й «формування українськомовної професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців медичних ЗВО».

Реалізація авторського спроектованого наукового пошуку обраної проблеми відображене в гіпотезі та науковій новизні дослідження. Ті позиції, що відбито в науковій новизні дослідження, безсумнівно, відповідають дефініції «вперше», аналогічних досліджень в Україні ще не було. Не можна не виокремити в позитивному полі й такий аспект дослідження, як його практичну

значеність. Отже, наукова новизна і практична значимість дослідження адекватно відзеркалюють ті наукові доробки, які були закладені авторкою у понятійному апараті й надалі реалізовані на практиці.

Завершуючи аналіз вступної частини дисертації, не можу не висловити ще два позитивних моменти: а) географію бази дослідження, вона охоплює п'ять областей України; б) кількість (43) і географію публікацій та виступів авторки на 12 конференціях у різних регіонах України та за кордоном.

Щодо структури дисертації, то вона складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків вирізняється чіткою логікою викладу змісту дисертації без зайвих занурень і екскурсів у дотичні до дисертації проблеми.

Отже, після уважного прочитання дисертації М. В. Цуркан, я дещо, забігаючи вперед, упевнено констатую, що мета, гіпотеза та завдання успішно реалізовані, а її результати відповідають рівню докторської дисертації.

Відтепер дозвольте зупинитися на аналізі змістового аспекту дисертації. Щодо першого розділу «Теоретико-методичні засади навчання української мови як іноземної», відзначу вдалу знахідку авторки щодо структури першого розділу. Це дало можливість Марії Валентинівні вибудувати міцне філософсько-методологічне підґрунтя, на підставі якого надалі було розроблено методичну систему навчання української мови. Особливо акцентую в позитиві на змісті першого параграфу, в якому студійовано погляди, думки, наукові сентенції як філософів- класиків (Аристотеля, Платона), зарубіжних авторів (І. Канта, В. фон Гумбольдта, М. Гайдегера, В. Оккама, Б. Рассела, Дж. Сьюрля, М. Фука та ін.), так й українських філософів (Г. Сковороди, О. Потебні, В. Андрушченка, В. Кременя та ін.) щодо значущості таких феноменів, як «слово», «мова», «мовлення», «висловлювання», «говоріння», «слухання», «рідна мова», «іноземна мова», які спрямовані безпосередньо і на об'єкт, і на предмет дослідження М. В. Цуркан. Це, буз сумніву, є новим підходом звернення до методологічних зasad відповідно теми дослідження і заслуговує схвалення означеної наукової позиції як наукового консультанта, так і авторки

дослідження. У розділі студійовано генезу навчання української мови як іноземної, схарактеризовано принципи, базові поняття дослідження.

Другий розділ номіновано як «Психологічні, психолінгвістичні й лінгвістичні засади навчання студентів-іноземців української мови у медичних ЗВО», у змісті якого позиційовано психологічні чинники соціалізації й адаптації студентів-іноземців та психологічні й лінгвістичні засади навчання української мови як іноземної.

Завершується розділ параграфом у такій номінації «Формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців медичних ЗВО у процесі формування української медичної терміносистеми».

Назва другого розділу, на мою думку, має мати дискусійний характер.

Третій розділ дослідження висвітлює логіку моделювання методичної системи навчання української мови як іноземної в медичних ЗВО. Вважаю цей розділ одним із основних сегментів дослідження, оскільки в ньому специфіковано підходи, принципи, методи і технології навчання української мови у медичних ЗВО. Слугує на увагу презентована в розділі дослідницею класифікація технологій навчання, як-от: структурно-логічні, інтеграційні, ігрові, тренінгові, інформаційно-комп'ютерні, діалогові, застосування яких ілюстровано конкретними прикладами мовленнєвих вправ і завдань.

Четвертий розділ дисертації маніфестовано як «Упровадження методичної системи навчання української мови як іноземної студентів медичних ЗВО». Змістовими векторами розділу стали такі: розвиток діалогічного мовлення, різновиди вправ і завдань у методичній системі, використання тексту як засобу навчання української мови; критерії і показники формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців медичних ЗВО.

Вважаю новаторським, інноваційним підходом авторки щодо поетапного навчання студентів-іноземців українського діалогічного мовлення: від мотивації до моделювання ситуацій і розподілу ролей у побудові як спонтанних, так і підготовлених діалогів. При цьому опис кожного етапу ілюстровано практичним використанням інноваційних методів, вправ щодо побудови діалогів.

Не можу не відзначити в позитиві зібрану і розроблену дослідницею систему вправ до навчання української мови як іноземної майбутніх лікарів, медиків. Усі вправи (підготовчі, мотиваційні, пробні, пояснівальні, творчі, контрольні тощо) віддзеркалюють у своєму змісті майбутню професію медичних працівників. У дисертації було задіяно низку текстів медичного спрямування для її «стилістичного експериментування», формування первинної стилістичної вправності студентів-іноземців як однією із ключових умов до ведення професійного діалогу. Не оминула дисерантка і вектор розвитку у студентів-іноземців зв'язного монологічного мовлення, зокрема, конструювання зв'язних висловлювань (коментування, доведення власної думки тощо). Завершується розділ визначенням критеріїв і показників сформованості професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців з якісною характеристикою рівнів (низький, середній, достатній).

У п'ятому розділі визначено мету і завдання експериментального дослідження, позиціоновано зміст і структуру експериментальної програми, подано порівняльну характеристику результатів дослідження на констатувальному та контролльному етапах. Дослідницею розроблено лінгводидактичну модель реалізації методичної системи навчання української мови як іноземної студентів медичних ЗВО, яка обіймає всі складники методичної системи та ілюструє її вплив на результати навчання.

Зазначимо, що навчання студентів відбувалося за визначеними мотиваційно-цільовим, інформаційно-когнітивним, професійно-моделювальним етапами.

Слугує на увагу змістове наповнення відповідно до кожного етапу методами, прийомами, технологіями професійно спрямованого навчання студентів-іноземців української мови, що засвідчило позитивні як кількісні, так і якісні результати дослідження (див. таблиці). Стрункість роботі надає облямівка як методичної системи, так і результатів дослідження таблицями, схемами, гістограмами тощо.

Отже, спротиваний М. В. Цуркан науковий пошук, зміст якого було відображене в меті, завданнях, гіпотезі, концепції, моделі, повністю реалізовано

в тексті дисертації. У списку використаної літератури 620 найменувань, із них – 44 іноземні. Повний обсяг дисертації складає 512 сторінок, із них – 397 сторінок основного тексту, додатки (с. 494 – 512). Це засвідчує високий рівень докторського дослідження. Автореферат відзеркалює основний зміст дисертації. Не можу не відзначити досить широке впровадження та апробацію результатів дослідження як у регіонах України, так і за її межами.

Водночас дозволю собі висловити деяло інше, своє бачення, окремих положень дисертації, подекуди дискусійних питань, пропозицій та окремих зауважень, які аж ніяк не впливають на досить високу позитивну оцінку як змісту дисертації, так і результатів.

Зазначу, що найбільш суттєві мої зауваження, пов’язані з феноменом «професійно-комунікативна компетентність студентів-іноземців медичних ЗВО».

1. Після уважного прочитання дисертації та автореферату виникло запитання: «Яке ж місце посідає конструкт «формування українськомовної професійно-комунікативної компетентності» у методичній системі навчання української мови студентів-іноземців медичних ЗВО», оскільки це є завданням (№ 6) експериментального дослідження?

2. Назва другого розділу (п. 2.4) номіновано так: «Формування професійної комунікативної компетентності студентів-іноземців медичних ЗВО у процесі опанування української медичної термінології». Знову запитання: Чому обмежилися тільки опануванням медичної термінології? У характеристиці показників (п. 4.4.) когнітивного критерію відсутня номінація «Обізнаність з українською медичною термінологією». Це вимагає пояснення.

3. У дисертації подано визначення усіх видів професійних компетентностей мовленнєвої спрямованості, крім тієї, що була зазначена у завданнях. Отже, виникає необхідність визначити феномен «українськомовна професійно-комунікативна компетентність студентів-іноземців медичних ЗВО».

4. У тексті дисертації подекуди спостерігається нечітке розуміння понять «умови» і «принципи». У науковій роботі не може вживатися одне і те саме поняття у різних значеннях (див. с. 33, 407, 408 тощо).

5. Спостерігається деяка неуважність авторки дисертації у визначенні рівнів сформованості українськомовної професійно-комунікативної компетентності. Так, на с. 383-390 дисертації студійовано і схарактеризовано такі рівні: достатній, середній, низький, а на с. 408 (табл.) і с. 464 (гістограма) подано кількісні результати ще й високого рівня (можливо, це технічна помилка). Крім означених достатнього, середнього і низького рівнів на с. 408 читаемо про «три рівні сформованості професійної мовленнєвої компетентності: орієнтовно-підготовчий, стереотипно- ситуативний, варіативно- ситуативний, характеристика яких відсутня в тексті. Для чого потрібні ці рівні, оскільки мовленнєва компетентність не була предметом дослідження?

6. Наступне зауваження стосується структури дисертації. Моє бачення таке: другий розділ доцільно було б назвати «Психолінгвістичні засади... (і далі за текстом), п. 2.1 – назвати «Психологічні засади дослідження з підпараграфами 2.1.1. «Психологічні чинники... та 2.1.2. «Психолінгвістичний вектор дослідження... (а втім, це моє бачення, авторка може відстоювати свою позицію).

7. Останнє зауваження стосується визначених суперечностей: «Чи вдалося Вам реалізувати третю суперечність (див. текст с. 30) і які Ви вбачаєте шляхи її реалізації у перспективі?»

Натомість висловлені сумніви, пропозиції, зауваження носять дискусійний чи прикладний характер і не стосуються основного змісту дисертації. Зазначу, що зміст рецензованої роботи засвідчив її наукову новизну, теоретичну і практичну значущість, виважені висновки які, безсумнівно, збагатять лінгводидактику і методику навчання української мови як іноземної; її результати будуть затребувані практикою вищої школи в роботі зі студентами-іноземцями різних спеціальностей і водночас засвідчують високу науково- методичну компетентність авторки дисертації.

Рецензована дисертація «Методична система навчання української мови як іноземної студентів медичних закладів вищої освіти» є самостійним, завершеним дослідженням докторського рівня, яке містить вагомі, що вирізняються новизною, оригінальністю, науковою обґрунтованістю як теоретичних, так й експериментальних результатів щодо розроблення і впровадження методичної системи навчання української мови як іноземної у ЗВО України; відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами від 19.08.2015 р., № 656), а її авторка – Цуркан Марія Валентинівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова)

Офіційний опонент:

докторка педагогічних наук, професорка,
дійсна членкиня НАПН України,
завідувачка кафедри теорії і методики
дошкільної освіти ДЗ «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

Богуш А. М.

